

УДК 378.147.227

Ольга П. Квасова

Київський національний університет технологій та дизайну
**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ У ВНЗ ПИТАНЬ
УПРАВЛІННЯ АКТИВНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

В статті розглянуто питання інноваційного підходу до навчального процесу у ВНЗ та надано пропозиції щодо його застосування при вивченні теми управління активними операціями суб'єктів господарювання. Запропоновано застосування логістичних засад, виокремлено використання системи «наука – освіта – виробництво», і ланцюга вивчення дисциплін «лекція – круглий стіл – мала група».

Ключові слова: *інновації, управління активними операціями, навчальний процес, логістичний підхід, наука-освіта-виробництво, інформаційні та телекомунікаційні технології.*

Ольга П. Квасова

Киевский национальный университет технологий и дизайна
**ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ В ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ ВОПРОСОВ УПРАВЛЕНИЯ АКТИВНЫМИ
ОПЕРАЦИЯМИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ**

В статье рассмотрены вопросы инновационного подхода к учебному процессу в ВУЗ и даны предложения относительно его использования при изучении темы управление активными операциями субъектов хозяйствования. Предложено применение логистического подхода, выделено использование системы «наука – образование – производство», и цепочки «лекция – круглый стол – малая группа».

Ключевые слова: *инновации, управление активными операциями, учебный процесс, логистический подход, наука-образование-производство, информационные и телекоммуникационные технологии.*

Olga P. Kvasova

Kyiv National University of Technologies and Design
**INNOVATIVE APPROACHES TO LEARNING IN UNIVERSITY
GOVERNANCE THE ACTIVE OPERATIONS OF THE SUBJECTS
ECONOMY**

The article is an innovative approach to the educational process at the University and provided suggestions for its application in the study of the topic managing the active operations of the subjects.

Proposed application of the logistic principles, outlined the use of systems «science – education – production, and chain study subjects «lecture – round table – small group».

***Keywords:** innovation, management of active operations, training process, logistics, science-education-production, information and telecommunication technology.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями В сучасних умовах господарювання економічний розвиток переважної більшості країн світу базуються на інноваційних засадах. Інноваційна модель передбачає поєднання в єдине ціле наукових досліджень, освіти, бізнесу, що є основою, які мають багато складових, в т.ч. проведення операцій суб'єктів господарювання. Важливого значення в інноваційних підходах до навчального процесу набувають питання дослідження та вивчення теми управління активними операціями суб'єктів господарювання, що дає їм можливість отримувати прибуток. Зокрема, при дослідженні процесу управління активними операціями банків, зазначено, що «раціональне управління активними операціями має велике значення, адже вони забезпечують доходність та ліквідність банку» [1, с.294]. Удосконалення такого управління та вивчення його у ВНЗ повинно проходити перманентно і передбачати ймовірності настання політичних та фінансових криз, а також інших катаклізмів, тобто необхідно застосування нових підходів та посилення державного регулювання і саморегулювання. Вживання інноваційного підходу передбачає врахування дії факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, взаємовідносин різних суб'єктів управління, визначення принципів і засад управління, дотримання яких приведе до покращання управління активними операціями.

Управління активними операціями суб'єктів господарювання динамічно розвивається, однак його вивчення не відповідає сучасним вимогам вищої школи, що потребує його подальшій розробці, і в умовах реформування економічних відносин в Україні набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій по проблемі Проблема діяльності суб'єктів господарювання, впровадження інновацій в її вивчення досліджується як вітчизняними так і зарубіжними вченими. Помітний внесок у її вирішення внесли В.Д.Базилевич, О.С.Білай М.Д.Білик, А.М.Бойко, Л.І.Бурдонос, З.М.Васильченко, С.С.Гасанов, М.П.Денисенко, Т.І.Єфименко, В.В.Корнєєв, О.В.Лисенок, І.О.Лютий, В.В.Малишко, О.В.Мертенс, В.І.Міщенко, С.В.Науменкова, В.М.Опарін, О.М.Паламарчук, Р.В.Пікус, Н.В.Приказюк, К.І.Старовойт-Білович, Н.В.Стукало, І.О.Тарасенко, Н.В.Чаленко, Л.М.Яременко. Слід виокремити дослідження проведені в Державній навчально-науковій установі «Академія фінансового управління» щодо інноваційних механізмів стратегії фінансового управління, де, зокрема,

розглядаються механізми такого управління в банківській сфері в світлі основних рішень Базельського комітету з банківського нагляду [2, с.145-158], а також зарубіжний та вітчизняний досвід впровадження інновацій в банківській сфері [2, с.158-175]. При розробленні нової моделі економічного зростання в Україні значна увага приділяється розвитку освіти, де запропонована «Концепція логістики інноваційного процесу в вищих навчальних закладах» [1, с.456-461]. В Концепції підкреслюється, що «освіта, наука, виробництво – основні ланки багатогранного ланцюгу інноваційного процесу, через який наука впливає на прогрес та розвиток технологій, і за допомогою якого змінюється технологічна структура виробництва» [1, с.460].

Мета дослідження Виявлення можливостей інноваційного підходу до навчального процесу у ВНЗ та надання пропозицій щодо його застосування при вивченні теми управління активними операціями суб'єктів господарювання.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування Інновації в освіті, насамперед, це залучення інновацій до навчального процесу. Крім цього, це ще «своєрідне вивільнення власних сил і здібностей студента і ініціювання на один з його індивідуальних шляхів» [3]. З метою дослідження питань впровадження інновацій в у вивчення теми управління активними операціями доцільно визначити поняття «активні операції». Найбільш повно воно розкрито при вивченні активних операцій в банківській сфері. Зокрема зазначається, що «активні операції – це операції банків із використанням власних чи залучених ресурсів, що здійснюються для отримання прибутку» [1, с.294]. При здійсненні управління активними операціями суб'єктів господарювання достатню увагу слід також звернути на формування їх власного капіталу, а також залучення та запозичення коштів юридичних та фізичних осіб на що вказують дослідники цих питань. Зокрема, О.В. Лисенок в проведеному дослідженні зазначає, що формування власного капіталу банківської сфери, а саме його розмір та достатність – «це важливий фактор надійності і функціонування та, у певній мірі, забезпечення здійснення фінансово-економічної діяльності [4, с.63]. Тому вивчення питань управління активними операціями суб'єктів господарювання повинно тісно переплітатись з вивченням управління власним капіталом, залучення коштів юридичних та фізичних осіб, значну роль відіграє управління пасивами. Виходячи з цього вважаємо за доцільне надати студентам можливість побудувати баланс суб'єкта господарювання в електронній формі використовуючи Положення (стандарти) бухгалтерського обліку [5-9], де відобразити активи та пасиви. Фрагмент балансу підприємства поданий в Таблиці 1. Ступінь деталізації статей в навчальному балансі визначає студент, застосовуючи основні положення контролінгу. Для банків та інших фінансових посередників використовуються відповідні форми.

Таблиця 1

Фрагмент балансу підприємства [5]

Актив	Сума	Пасив	Сума
I. Необоротні активи		I. Власний капітал	
II. Оборотні активи		II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття		III. Поточні зобов'язання і забезпечення	
		IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	
Баланс		Баланс	

В «Концепції логістики інноваційного процесу в вищих навчальних закладах» зазначено, що такий процес, «який реалізовується у вузі, як єдиному навчально-науково-виробничому комплексу, з урахуванням його організаційної структури і певних характеристик є його логістичною системою» [1, с.461]. В цьому дослідженні також наголошено, що «існують об'єктивні передумови доцільності, ефективності, і актуальності застосування логістичного підходу до організаційно-логістичної оптимізації руху інноваційного процесу в вищих навчальних закладах України [1, с.456].

При цьому враховано, що основою діяльності ВНЗ є «освітній процес, інтегрований з фундаментальними та прикладними науковими дослідженнями, що включає і підготовку фахівців, створення та реалізацію інтелектуальної і творчої праці, виробництво і реалізацію продукції науки» [1, с.460]. Виходячи з цього пропонуємо структурно-логічну схему вивчення питань управління активними операціями суб'єктів господарювання (Рис. 1). Така схема може бути застосована і до вивчення інших дисциплін і тем у ВНЗ, де застосований інноваційний підхід.

Рис. 1. Структурно-логічна схема інноваційних підходів до вивчення питань управління активними операціями [1, 3]

В дослідженнях А.М.Бойко наголошується на потребі перегляду самої філософії викладання, де передбачається «перехід від читання лекцій до захоочення і контролю самостійних занять і досліджень студентів», де «ключовим стає принцип «створи» замість принципу «повтори» [3]. Тому, з метою спонукання студентів до наукової діяльності і захоочення до навчання доцільно в системі «лекція - круглий стіл - малі групи» на базі звітності суб'єкта підприємницької діяльності, чи групи підприємств розробити систему управління активами. При цьому студенти повинні робити відповідні висновки, і подати звіт про роботу в малій групі. Приклад звіту про управління активними операціями наведений нижче.

Звіт про проведення наукового дослідження про управління активними операціями банків України. Значні вкладення коштів банки здійснюють в кредитні операції. Зокрема, станом на 01.01.2016 р. кредити надані становили 965093 млн. грн., або 71,2 % у сумі основних активів (Табл. 2). Інвестиційним операціям належить дуже важлива роль в діяльності банків на що наголошують дослідники, які зазначають, що в умовах ринкової економіки «без здійснення інвестиційної діяльності банків якісне виконання

ними активних операцій є практично неможливим» [1, с.297]. Інвестиційні вкладення банків в цінні папери склали – 198841 млн. грн., або 14,7 % (Табл. 2).

Рекомендації. При створенні системи управління активними операціями банків слід звернути увагу на проведення кредитних, інвестиційних операцій, а також виокремити інші операції. Слід зазначити, що операції банки повинні здійснювати не тільки для отримання прибутку, але й з метою піднесення економіки України на новий рівень.

Таблиця 2

Величина активів банків та їхня структура [10]

станом на 01.01.2016 р.

№ з /п	Показник	Готівков і кошти та банківські метали	Кошти в НБУ	Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	Кредити надані	Вкладення в цінні папери	Всього
1.	Величина активу, млн.грн.	34353	27382	129512	965093	198841	1355181
2.	Частка у сумі активів, %	2,5	2,0	9,6	71,2	14,7	100,0

Розширення і диверсифікація форм участі банків на ринку цінних паперів привели до створення різних угруповань за їх участю. При цьому банки концентрують навколо себе інших фінансових посередників, а саме: інститути спільного інвестування, страхові компанії, довірчі товариства, брокерські фірми та інші структури, в т.ч. підприємства реального сектору економіки, які можуть мати відносну самостійність. Інтернаціоналізація фондового ринку європейських країн приводить до розширення банками України своєї діяльності з іноземними цінними паперами, де можна виокремити акції і облігації, що приносить значні прибутки за рахунок гри на курсових різницях. Таку діяльність, як правило, здійснюють великі банки, які мають високий рейтинг на міжнародному ринку. Інвестуючи свої кошти в цінні папери банки мають значний вплив на розвиток реального сектору економіки України.

Рекомендації. Доцільно збільшувати вкладення банків в цінні папери, а також активізувати свою діяльність на міжнародних ринках цінних паперів.

Світовий досвід розвитку інноваційної моделі економіки засвідчує, що її невід'ємною складовою є венчурне підприємництво, та його елемент - венчурне інвестування. Останнє сприяє прискоренню інноваційного процесу і, за умов його ефективного застосування, здатне вивести економіку країни на більш якісний рівень розвитку і забезпечити конкурентоспроможність сучасних вітчизняних розробок на міжнародних ринках. Зазначимо, що венчурний капітал залучається для фінансування нововведень, які мають значний ризик.

Як правило, вони пов'язані з проведенням підприємницької діяльності на наступних напрямках: розробка та запровадження науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт у виробництво; освоєння нових передових технологій; розвиток сучасних видів діяльності, які ще недостатньо апробовані. Як наслідок, венчурне підприємництво приводить до реструктуризації та модернізації суб'єктів господарювання та цілих галузей, та має значний вплив на розвиток реального сектору економіки України.

Рекомендації. З метою надання подальшого розвитку реального сектору економіки банкам доцільно вибрати критерії оцінки пріоритетних напрямів інвестицій; збільшити частку вкладень в цінні папери суб'єктів господарювання реального сектору економіки країни; провадити подальшу розробку механізмів здійснення венчурного інвестування.

Проведені дослідження показали, що частка простроченої заборгованості в наданих кредитах зменшувалася і станом на 01.01.2014 р. досягла 7,7 %, після чого почала стрімко зростати і станом на 01.01.2016 р. склала 21,2 % (Табл. 3), що свідчить про виникнення труднощів у банках по роботі з простроченою заборгованістю.

Рекомендації. При розробці системи управління активними операціями банків, особливу увагу звернути на управління проблемними кредитами, де необхідно передбачити «ідентифікацію джерел виникнення проблемної заборгованості; виявлення і регулювання концентрації ймовірності виникнення проблемних кредитів у розрізі напрямів кредитування; кількісну оцінку рівня проблемності кредитного портфеля, аналіз та контроль за його впливом на результати діяльності банку; вибір джерел покриття проблемних кредитів й оцінку їхньої достатності; розробку, реалізацію та оцінку ефективності методів нейтралізації або зниження рівня проблемної заборгованості; моніторинг і контроль за часткою проблемних кредитів» [11, с.57].

Таблиця 3

Надані кредити та частка простроченої заборгованості за ними [10].

№ з /п	Назва показника	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016
1.	Кредити надані, млн. грн.	747348	755030	825320	815327	911402	1006358	965093
2.	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5	22,1

При створенні системи управління активними операціями доцільно визначити основні вимоги до активів банку, де необхідно врахувати етап розвитку банку, а саме заснування нового банку, розширення діючого банку, створення нових структурних підрозділів. Такими вимогами можуть бути [12, 13, 14]:

– формування необхідного обсягу і оптимальної структури активів, необхідних для забезпечення фінансової діяльності банків.

– Рекомендації. Інформаційною базою є баланс, де відображаються активи і пасиви банку. Баланс формування активів банку відіграє значну роль у плануванні і контролі його активів і дозволяє ув'язати загальну потребу в активах з плановим обсягом фінансових джерел;

– забезпечення ліквідності активів, достатньої для підтримки платоспроможності банку за фінансовими зобов'язаннями, а також підвищення їх рентабельності.

Рекомендації. Необхідно дотримання нормативів ліквідності (миттєвої ліквідності – Н4, поточної ліквідності – Н5, короткострокової ліквідності – Н6);

- забезпечення найменших ризиків і втрат, пов'язаних із формуванням і використанням активів.

Рекомендації. Необхідно дотримання нормативів кредитного ризику (максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7, великих кредитних ризиків – Н8, максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами Н9), а також нормативів інвестування (інвестування в цінні папери окремо за кожною установою Н11, загальної суми інвестування Н12);

- забезпечення оптимальної величини і структури джерел фінансування активів.

Рекомендації. Необхідно дотримання нормативів капіталу (мінімального розміру регулятивного капіталу - Н1, достатності регулятивного капіталу – Н2, достатності основного капіталу – Н3).

Враховуючи зазначені вимоги до активів банку, а також напрацювання вчених та практиків можна запропонувати наступну послідовність формування управління активами банків (Рис. 2).

Рис. 2. Етапи формування політики управління активами банків [2, 12, 13]

Досліджуючи питання системного підходу до управління проблемними кредитами, які є активами банків, Н.В.Стукало та О.С.Білай [11, с.56] визначили методичні основи функціонування такої системи, що можуть бути використані при системному підході до управління активними операціями банків. Насамперед, система управління, крім об'єкта управління, містить суб'єкти управління (зовнішні та внутрішні). Крім цього, стратегії управління складаються з відповідних методів та методик, враховується організаційна структура банку, а також рівень всіх зв'язків між елементами системи. Важливим є те, що система управління динамічно розвивається, де здійснюються адаптаційні заходи. Пропонуємо інформаційне забезпечення динамічного розвитку здійснювати на основі контролінгу.

Для забезпечення вимог до активів банку, виокремлення управління кредитними операціями та операціями банків з цінними паперами, забезпечення повернення кредитів пропонується структурно-логічна схема системного управління активами банків (Рисунок 3).

Основною метою системного підходу до управління активними операціями банків є упорядкування проведення операцій між учасниками такого ринку, якими виступають банки, а також клієнти банків – юридичні та фізичні особи. Органами, які здійснюють управління активними операціями банків є держава, саморегулівні організації, банки. Управління активними операціями банків, де виокремлюється управління кредитними операціями, управління операціями на ринку цінних паперів, управління іншими операціями, доцільно поділяти на внутрішнє та зовнішнє.

При розробці питань внутрішнього управління необхідно передбачити узгодженість прийнятих установчих, статутних та інших нормативних

документів та поведінки конкретних банків із загальноприйнятими програмними документами. Зовнішнє управління завбачає підпорядкованість діяльності банків законодавчим та нормативним актам держави, інших організацій, міжнародним угодам тощо.

Рекомендації. Сучасна практика регулювання потребує корекції основних засад впровадження корпоративних принципів в діяльність банків, які повинні враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, регуляторних дій, що коригують діяльність на фінансовому ринку, а також організації зворотного зв'язку, який забезпечується контолінгом.

Рис. 3. Структурно-логічна схема системного управління активними операціями банків [1, 2, 3, 11]

На різних етапах розвитку банку управління активами має свої особливості. В процесі заснування нового банку провадиться первинне формування активів. Для цього враховується потреба в початковому капіталі, умови отримання прибутку, платоспроможність, оборотність активів, їх ліквідність тощо. Розширення уже діючого банку проводиться відповідно до його стратегічних планів. При цьому важливого значення набуває залучення

інвестиційних ресурсів. Створення нових структурних підрозділів у складі банку вимагає ведення нового будівництва, чи оренду необоротних активів, що також потребує залучення інвестиційних ресурсів.

В кінці звіту студенти учасники малої групи проставляють дату та здійснюють публічний його захист в аудиторії в присутності всієї групи. При цьому звертають увагу на використані джерела: періодична література, законодавчі та нормативні документи, звіти суб'єкта господарювання, підручники, посібники тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень Таким чином можна дійти висновку, що в сучасних умовах економічний розвиток країн світу базується на інноваційних засадах. Необхідно також інновації перманентно впроваджувати в навчальний процес ВНЗ. Інноваційний процес в ВНЗ реалізується в єдиному навчально – науково - виробничому комплексі. Запропоновано модель застосування інноваційного підходу до вивчення питань управління активними операціями, де використовуються інформаційні та телекомунікаційні технології. Подано основні принципи вивчення матеріалу: плюралізм, варіативність, альтернативність, безперервність, орієнтація на особистість, тісна взаємодія викладач-студент, дистанційна форма навчання. Запропоновано застосування в навчальному процесі ланцюга вивчення дисциплін «лекція – круглий стіл – мала група».

Подальші дослідження доцільно здійснювати у напрямку розробки наукових та методичних рекомендацій вивчення дисциплін у малих групах.

Література

1. Нова модель економічного зростання України [Текст] : монографія // К. : «ПП Сердюк В.Л.». – 2015. – 592 с.
2. Інноваційні механізми стратегії фінансового управління [Текст] : монографія / редкол. : Т.І.Єфименко (голова) та ін. – К. : ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. – 1302 с.
3. Бойко А.М. Інноваційний характер сучасної освіти [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://info-library.com.ua/books-text-11693.html>. — Назва з екрану.
4. Лисенок О.В. Оцінка достатності власного капіталу банків [Текст] / О.В.Лисенок // Формування ринкових відносин в Україні : Зб. Наук. Праць. – К. : НДЕІ, 2016. – Вип. 1 (176). – С.63-67.
5. П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. — Назва з екрану.
6. П(С)БО 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>. — Назва з екрану.

7. П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00. — Назва з екрану.
8. П(С)БО 9 «Запаси» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>. — Назва з екрану.
9. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>. — Назва з екрану.
10. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. — Назва з екрану.
11. Стукало Н.В. Системний підхід до управління проблемними кредитами в банківській діяльності [Текст] / Н.В.Стукало, О.С.Білай // Економічний часопис – XXI. – 2012. — №11-12. – С.55-58.
12. Бланк И.О. Финансовый менеджмент [Текст]. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2002. — 528 с.
13. Лютий І.О. Інвестиційна діяльність комерційних банків [Текст] : монографія / І.О.Лютий, Р.В.Пікус, Н.В.Приказюк, К.І.Старовойт-Білович. – Івано-Франківськ : ПВНЗ «Галицька академія», 2010. – 388 с.
14. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : Постанова НБУ від 28.08.2001 р. №368. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>. — Назва з екрану.